

Η ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΓΕΦΥΡΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Sua Eccellenza Patrizia Falcinelli Ambasciatore d'Italia, αγαπητοί φίλοι και φίλες του Μανιατακείου Ιδρύματος

Η σημερινή ομιλία είναι «απέξω» , *by heart par Coeur* , *a memoria ,di cuore*, δηλαδή από καρδιάς η ελληνική έκφραση απέξω και η ιταλική *a memoria* δεν είναι τίποτε άλλο παρά η ακριβής απόδοση της έκφρασης από καρδιάς δηλαδή έχουμε τόσο πολύ εσωτερικεύσει το θέμα ώστε έχει «εγκατασταθεί» στη μνήμη μας και μπορούμε και τα εκφράζουμε αβίαστα προφορικά όπως είναι καταγεγραμμένα στον «σκληρό δίσκο» της μνήμης μας , για να θυμηθούμε τον μεγάλο Ουμπέρτο Εκο αυτή η διαδικασία εσωτερικεύσης και σύμπτωσης νου και καρδιάς στο πλαίσιο της διαδικασίας κοινωνικοποίησης δεν είναι τίποτε άλλο παρά ο μηχανισμός σχηματισμού του πολιτισμικού μας «DNA» που μας παραδίδει την άυλη πολιτιστική κληρονομιά μας και μας μετατρέπει σε γέφυρες διαιώνισης αυτής της μνήμης, αυτής της συνεχούς ανθρώπινης εξέλιξης και προόδου.

Τα τρόφιμα και κατ' επέκταση το φαγητό αποτελούσαν ανέκαθεν ουσιώδες στοιχείο της ζωής και της επάρκειας ή της ανεπάρκειας των ανθρώπων λόγω του αντίκτυπου που έχουν στην υγεία και στη φυσική κατάσταση του ανθρώπου. Η επιστημονική έρευνα δεν αφήνει πλέον καμία αμφιβολία: η μεσογειακή διατροφή αποτελεί πολύτιμο σύμμαχο για την υγεία μας. Το ελαιόλαδο, τα όσπρια, τα φρούτα, τα λαχανικά, το ψάρι (μεταξύ άλλων) έχουν ευεργετικές ιδιότητες, που συμβάλλουν στην άμυνά μας σε πολλές ασθένειες. Ταυτόχρονα η ταυτότητα και η τροφή ενός λαού έχουν βαθιά ριζωμένους δεσμούς. Οι κοινωνίες κατά τη διάρκεια των αιώνων κωδικοποιούν την πολιτισμική τους παράδοση με βάση τη γνώση που τους παρέχει η κουζίνα και η γαστρονομία τους.

Αυτός ο τρόπος ζωής δεν είναι άλλος από τον μεσογειακό τρόπο ζωής. Η μεσογειακή ζωή είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης πολλών παραγόντων, παραδόσεις, ιδεολογίες, πεποιθήσεις που συνεργάστηκαν αιώνες μέσα σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Αφορά έναν ιδιαίτερο τρόπο κατανόησης της γεωργίας, του φαγητού, σύνδεσης όλων με εορταστικές και λατρευτικές τελετές. Ένας ιδιαίτερος τρόπος να κατοικήσεις στη γη, που τη δεκαετία του 1950 στην περίφημη πλέον

γεωγραφική περιοχή Via de Damasco θάμπωσε μια ομάδα ερευνητών με επικεφαλής τον Αμερικανό φυσιολόγο Ancel Keys, στον οποίο πρέπει να αναγνωριστεί η μεγάλη αξία του καθώς απέδειξε, με τη Μελέτη Επτά Χωρών, της μεσογειακής λεκάνης τα οφέλη για την υγεία αυτού του τρόπου ζωής καθώς επίσης έχει εφεύρει, μαζί με τη βιολόγο σύζυγό του Margaret Haney, τον όρο Μεσογειακή διατροφή. Και αφού πλέον **nomina sunt consequentia rerum**, δηλαδή το ίδιο το γεγονός έχοντας δώσει το σωστό όνομα σε αυτόν τον τρόπο ζωής, πυροδότησε μια διαδικασία αναγνώρισης και ταυτοποίησης της συγκεκριμένης πολιτιστικής κληρονομιάς, χωρίς την αναγνώριση αυτής της κληρονομιάς, ναι μεν οι μεσογειακοί λαοί θα συνέχιζαν να ζουν ακολουθώντας αυτόν τον τρόπο ζωής, έως ότου ο βιομηχανικός πολιτισμός και η μαζική παραγωγή θα τον εξαφάνιζε, συνεχίζοντας όμως να αγνοούν τη μοναδικότητά του. Κατά συνέπεια, ακόμη και η αναγνώριση από την UNESCO θα ήταν αδύνατη.

Η Σύμβαση για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, που εκδόθηκε από την UNESCO το 2003 και έχει επικυρωθεί μέχρι σήμερα από 178 χώρες, προσδιορίζει, ορίζει και προωθεί ένα νέο πατρογονικό παράδειγμα και έχει αναδειχθεί ως ένα από τα σημαντικότερα όργανα των σύγχρονων πολιτιστικών πολιτικών.

Η ανάδειξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς εντάσσεται στις πολιτικές του Κράτους, των Περιφερειών των ΟΤΑ και οργανώσεων εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών βάσει κανονισμών και διατάξεων χρηματοδότησης για διάφορες δραστηριότητες συμπεριλαμβανομένων εθνογραφικών δρομολογίων, μονοπατιών πολιτιστικά, ερευνητικά, σεμινάρια, δημοσιεύσεις κ.λπ. Η ενίσχυση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, νοούμενη ως κληρονομιά και περιουσία, αφορά την επικράτεια στις πολλές διαρθρώσεις της: από τις δημοτικές διοικήσεις μέχρι τους συλλόγους, τους μεμονωμένους πολίτες, που τη βλέπουν ως στοιχείο ταυτότητας και ταυτόχρονα ως πιθανή μηχανή ανάπτυξης, πόρος διαθέσιμος στους πληθυσμούς, που χαρακτηρίζεται από μοναδικότητα και αξία. Παντού γινόμαστε μάρτυρες ενός κρεσέντο πρωτοβουλιών, ειδικά σε σχέση με τη Σύμβαση της Unesco του 2003.

Αν μιλάμε αντί για άυλη πολιτιστική κληρονομιά, με την έννοια της ιδιοκτησιακής περιουσίας πολιτισμικά, χρησιμοποιούμε μια πιο γενική

και ευρύτερη ορολογία. Η κληρονομιά που ορίζεται με αυτόν τον τρόπο φαίνεται να είναι ένα κοινωνικό, εσωτερικό γεγονός στις ανθρώπινες ομάδες που το παράγουν και το ζουν και συμπίπτει με την ανθρωπολογική έννοια του πολιτισμού. Επομένως, η κληρονομιά που κατανοείται έτσι είναι ένα σύνολο ζωντανών πρακτικών, αναμνήσεων, κατά αυτό τον τρόπο εννοείται η πολιτιστική κληρονομιά της Μεσογειακής Διατροφής. Συνεπώς σε αυτό το εννοιολογικό πλαίσιο η Μεσογειακή Διατροφή αποτελεί ένα πολυδιάστατο δυνητικό εργαλείο για την προώθηση της ανάπτυξης τόσο της οικονομικής όσο και της κοινωνικής με την σημασία της προόδου της μόρφωσης και της προκοπής, ιδιαίτερα για τους απομακρυσμένους μικρούς τόπους.

Η αναγνώριση από την UNESCO της ΜΔ ως Άυλης Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας, που έλαβε χώρα το 2010, παράγει σημαντικό κοινωνικοοικονομικό αποτέλεσμα στις επτά εμπλεκόμενες χώρες της *vía de Damasco* και τις εμβληματικές κοινότητες τους.

Επιπλέον, το 2012 η ΜΔ υποδείχθηκε από τον FAO μεταξύ των πιο βιώσιμων τρόπων διατροφής στον πλανήτη. Αυτές οι δυο διεθνείς διακρίσεις κέντρισαν την άνευ προηγουμένου προσοχή σε αυτόν τον τρόπο ζωής και σε τις πατρογονικές επιπτώσεις του από τα ενδιαφερόμενα μέρη, τα οποία είναι ολοένα και περισσότερο πεπεισμένα ότι η ΜΔ μπορεί να γίνει ένα νέο αναπτυξιακό εργαλείο ως μέρος μιας στρατηγικής για την Πράσινη Οικονομία και την προώθηση του περιβαλλοντικού και οικολογικά βιώσιμου τουρισμού.

Και αυτό γιατί η σχέση των στοιχείων της ΑΠΚ με τον τόπο είναι σύνθετη σε αντίθεση με την ένυλη ΠΚ η οποία ενσωματώνεται σε ορισμένο έδαφος, η ΑΠΚ μπορεί να μεταδοθεί και να μεταλαμπαδευθεί μέσω των ανθρώπων που την φέρουν την ενσωματώνουν και την μεταδίδουν. Η άυλη έκφραση αποτυπώνει τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ ανθρώπου και φυσικών διαδικασιών και τις ανθρώπινες αξίες που αναπτύσσονται. Οι φυσικές σχέσεις με το περιβάλλον, από την άλλη μεριά, αφορούν πρωτίστως ορισμένους τόπους που είναι οι πηγές της ΜΔ και συνδέονται άρρηκτα με αυτή, υπό αυτή την έννοια ταυτόχρονα είναι και τοποκεντρική καθόσον αντικατοπτρίζει τις ενσωματωμένες στον τόπο αξίες. Έτσι καθίσταται η στέρεα γέφυρα κοινού διαλόγου που ενώνει τόπους και ανθρώπους οι οποίοι στη συνέχεια υλοποιούν το άυλο. Συγχρόνως γεφυρώνει στον ίδιο τόπο και τους τρεις τομείς οικονομικής

δραστηριότητας, τον αγροτικό παραγωγικό, τον μεταποιητικό και αυτό των υπηρεσιών. Και έχουμε πολλά καλά παραδείγματα από τις άλλες χώρες αλλά και από τη δική μας πως επιχειρηματικά κλστερ δραστηριοποιούνται κάθετα και οριζόντια και στους τρεις οικονομικούς τομείς

Ως στοιχείο της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς σύμφωνα με την UNESCO η μεσογειακή διατροφή περιλαμβάνει ένα σύνολο δεξιοτήτων, γνώσεων, τελετουργιών, συμβόλων και παραδόσεων σχετικά με την καλλιέργεια, τη συγκομιδή, την αλιεία, την κτηνοτροφία, τη διατήρηση, τη μεταποίηση, το μαγείρεμα και την κατανάλωση τροφίμων

Αναμφίβολα, τα γεωργικά προϊόντα με τις ιδιαίτερες θρεπτικές αξίες τους και τα συστατικά τους αποτελούν τη βάση της Μεσογειακής Διατροφής, αναπόσπαστο μέρος της οποίας είναι η παράδοση, ο πολιτισμός τα ήθη και έθιμα των λαών της λεκάνης της Μεσογείου που παράγουν και καταναλώνουν τα χαρακτηριστικά της γεωργικά προϊόντα, όπως το ελαιόλαδο, τα φρούτα και λαχανικά, τα δημητριακά, τα όσπρια, τα ψάρια. Ο Ηρόδοτος, ο Ξενοφώντας, ο Λυσίας (στο κατά Σιτοπωλών) περιγράφουν προβλήματα διατροφής αλλά και συνάμα τα στοιχεία της "πολιτικής των τροφίμων", τα οποία στοιχειοθετούν πλέον, στην εποχή μας, ένα από τα μεγαλύτερα ζητήματα του πλανήτη. Η αιχμή του προβλήματος ευρίσκεται ασφαλώς στην επάρκεια των αγαθών σίτισης, το υπόβαθρο του όμως ανάγεται στη βιομηχανική επεξεργασία και αξιοποίηση τους. Η ασφάλεια των τροφίμων, οι ελεγκτικές διαδικασίες της ποιότητας τους, οι μέθοδοι της συντήρησής τους, η συσκευασία και οι τεχνολογικές εφαρμογές είναι ικανές να τα παράγουν ή και να τα μεταποιοούν. Αυτή η επεξεργασία η ολοένα και αυξανόμενη ζήτηση τροφίμων καθώς και ο μεγάλος ανταγωνισμός στο χώρο της βιομηχανίας τροφίμων για επικράτηση στην αγορά συμπιέζοντας το κόστος για μεγαλύτερο κέρδος οδηγεί πολλές φορές σε χημικές μολύνσεις τροφίμων αλλά και γεωργικών προϊόντων σε βάρος της υγείας των καταναλωτών. Σήμερα λόγω της σημαντικότητας της Μεσογειακής Διατροφής έχει αυξηθεί επίσης κατακόρυφα η ζήτηση για ελάχιστα επεξεργασμένα προϊόντα διατροφής. Μία από τις πιθανές πηγές χημικής μόλυνσης των τροφίμων είναι η σκόπιμη νοθεία με χαμηλής ποιότητας ή μη ασφαλή συστατικά για οικονομικούς σκοπούς.

Και εδώ ο ρόλος των επτά κοινοτήτων φυλάκων της ΜΔ και του δικτύου που έχει αναπτυχθεί καθίσταται κομβικός . Ως εκ τούτου εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς την κρισιμότητα της αυθεντικότητας των βασικών τροφίμων που συνιστούν το μοντέλο της Μεσογειακής Διατροφής. Μεταξύ των επτά εμβληματικών κοινοτήτων των χωρών που αντιπροσωπεύουν την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Μεσογειακής Διατροφής ευρίσκεται η Κορώνη Μεσσηνίας ως εκπρόσωπος της Ελλάδας με τη συμμετοχή του Μανιατακείου Ιδρύματος. Το Μανιατάκειο Ίδρυμα έχει συνδέσει άμεσα τη Μεσογειακή διατροφή με όλο το πολιτισμικό αλλά και οικονομικό γίνεσθαι της περιοχής στην κατεύθυνση της επίτευξης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης.

Όμως προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός θεμελιώδης προϋπόθεση είναι η αυθεντικότητα και ποιότητα των αγροτικών προϊόντων και τροφίμων της Μεσογειακής διατροφής, αλλιώς δεν θα καταστεί δυνατή η προσπάθεια διατήρησης και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς της Μεσογειακής Διατροφής. Στο σημείο αυτό ως είθισται θα προχωρήσουμε σε μια αποτίμηση της προηγούμενης χρονιάς του Μανιατακείου ιδρύματος χρονιά με πλούσια συγκομιδή χάρη της τεχνολογίας και αναφέρω την τεχνολογία για να τονίσω την σημασία της στον σχεδιασμό στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης αλλά και στον πολιτιστικό τομέα γενικότερα, καθόσον αποτελεί το βασικό κλειδί που μας ανοίγει την πόρτα της βιωσιμότητας και μας οδηγεί στο μέλλον. Πολιτικές και στρατηγικές ΤΑ με βάση την ΜΔ δεν μπορούν να έχουν οποιαδήποτε επιτυχία αν δεν συμπεριλάβουν τις νέες τεχνολογίες, οι οποίες είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη και επιτυχία της επιχειρηματικότητας γύρω από την άυλη ΠΚ της μεσογειακής διατροφής διότι είναι αυτές που θα εξασφαλίσουν την τοπική υπεροχή και την παγκόσμια προβολή (απαραίτητες συνθήκες για την βιωσιμότητα οποιουδήποτε επιχειρηματικού σχεδίου).

Αν η ιστορία των Keys οικοδομώντας μια γέφυρα μεταξύ της προηγμένης ιατρικής έρευνας και της φιλοσοφίας ζωής των ανθρώπων μετέτρεψε τη μεσογειακή διατροφή σε μεταφορικό πυρήνα μιας μεγάλης κοινωνικής και πολιτιστικής αφήγησης, τώρα είναι οι τοπικές αρχές και συλλογικές οντότητες, τα κράτη, οι μεγάλες διεθνείς εταιρείες και οργανισμοί να ξεκινήσουν ένα νέο κεφάλαιο στην ιστορία, με εξαιρετικά ισχυρές επιπτώσεις στην ποιητική και ρητορική ταυτότητα των διαφόρων τόπων που ανέδειξε η αναγνώριση της UNESCO. Κάτι που έχει, εξάλλου,

καθοριστική ανατροφοδότηση για τις τοπικές και παγκόσμιες οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές, αλλά και στη θέληση και απαίτηση για γνώση στο ζήτημα της ευημερίας και της προστασίας του πλανήτη ολοένα και πιο διαδεδομένη στην κοινή γνώμη και στην κοινή λογική των πολιτών. Η μεταμόρφωση ενός τρόπου ζωής που περιορίζεται σε ορισμένα μέρη της Μεσογείου κληρονομιά της ανθρωπότητας, ή σε ένα ενάρετο παράδειγμα, έχει θέσει σε κίνηση κοινωνικά, πολιτιστικά και οικονομικά κυκλώματα που μέχρι πριν από λίγα χρόνια θα ήταν αδιανόητα. Και, σε μια εποχή σαν τη δική μας, στην οποία η βιωσιμότητα έχει γίνει κυρίαρχη και η περιβαλλοντική ευαισθησία ολοένα και πιο διαδεδομένη, μια δήλωση όπως αυτή του FAO, που διακηρύσσει τη μεσογειακή διατροφή ως βιώσιμο καθεστώς για την επωνυμία και εγγύηση τροφίμων για το μέλλον της ανθρωπότητας, αποκαθιστώντας την κεντρική θέση των περιφερειών της Ευρώπης, επανεκκινεί τις μικρές κλίμακας οικονομίες εγγύτητας και λειτουργεί ως μέσο για την υπεράσπιση της φυσικής και πολιτιστικής βιοποικιλότητας.

Υπό αυτή την έννοια, το πολιτιστικό οικοσύστημα του Νότου μπορεί να βρει, ακριβώς στη μεσογειακή διατροφή, εξαιρετικά θεμέλια για να χτίσει το μέλλον του.

Είθε το 2022 που μόλις άρχισε να μας οδηγήσει σε ένα υγιές δίκαιο μέλλον, με ειρήνη και ευημερία για όλους

Χρόνια πολλά

Ευγενία Π. Μπιτσάνη

Καθηγήτρια Πολιτιστικής Πολιτικής και Διαπολιτισμικών Σχέσεων

Πανεπιστημίου Πελοποννήσου